Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
MACIEJ SZPUNAR
prednesené 14. marca 2024 [1]

Vec C-86/23

E.N.I.,
Y.K.I.
proti
HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Justičná spolupráca v občianskych veciach – Rozhodné právo pre mimozmluvné záväzky – Nariadenie (ES) č. 864/2007 – Imperatívne normy – Poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel – Dopravná nehoda – Právo na náhradu škody priznané členom rodiny zosnulého – Zásada spravodlivosti na účely náhrady nemajetkovej ujmy – Kritériá posúdenia“

I. Úvod

1. Tento návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko) nastoľuje otázku rozhodného práva pre nárok na odškodnenie uplatnený jednotlivcami, bulharskými štátnymi príslušníkmi, na základe povinného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel proti poisťovni za nemajetkovú ujmu spôsobenú smrťou ich dcéry pri dopravnej nehode, ku ktorej došlo v Nemecku.

2. Táto otázka súvisí s klasickým problémom „imperatívnych noriem“ a má dvojaký význam z hľadiska vývoja medzinárodného práva súkromného Únie. Súdnemu dvoru poskytuje na jednej strane príležitosť objasniť obrysy pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 nariadenia (ES) č. 864/2007 [2] a na druhej strane určiť kritériá na kvalifikáciu pravidiel ochrany individuálnych práv a slobôd ako „imperatívnych noriem“ v zmysle uvedeného článku, pričom tento druhý aspekt v súčasnosti vyvoláva intenzívnu diskusiu v akademických kruhoch.

[1] Jazyk prednesu: francúzština.

[2] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Rím II) (Ú. v. EÚ L 199, 2007, s. 40, ďalej len „nariadenie Rím II“).

II. Právny rámec

A. Právo Únie

1. Nariadenie Rím II

3. Článok 4 nariadenia Rím II s názvom „Všeobecné pravidlo“ v odseku 1 stanovuje:

„Pokiaľ nie je v tomto nariadení ustanovené inak, spravuje sa mimozmluvný záväzok vyplývajúci z civilného deliktu právnym poriadkom krajiny, na území ktorej vznikla škoda, bez ohľadu na to, na území ktorej krajiny došlo ku skutočnosti, ktorá spôsobila škodu, a bez ohľadu na to, na území ktorej krajiny alebo krajín nastali nepriame následky takejto skutočnosti.“

4. Článok 16 tohto nariadenia s názvom „Imperatívne normy“ uvádza:

„Žiadne ustanovenie tohto nariadenia neobmedzuje uplatňovanie ustanovení právneho poriadku konajúceho súdu v situácii, v ktorej je ich použitie povinné bez ohľadu na to, ktorý právny poriadok je inak rozhodným právom pre mimozmluvný záväzok.“

2. Nariadenie (ES) č. 593/2008

5. Článok 9 nariadenia č. 593/2008 [3] s názvom „Imperatívne normy“ v odsekoch 1 a 2 stanovuje:

„1. Imperatívne normy sú normy, ktorých dodržiavanie pokladá krajina za rozhodujúce pre ochranu svojich verejných záujmov, ako je politické, sociálne alebo hospodárske zriadenie, až do takej miery, že vyžaduje ich uplatnenie v každej situácii, na ktorú sa norma vzťahuje, bez ohľadu na právo, ktoré je inak rozhodným pre zmluvu podľa tohto nariadenia.

2. Žiadne ustanovenie tohto nariadenia neobmedzuje uplatňovanie imperatívnych noriem právneho poriadku štátu konajúceho súdu.“

B. Bulharské právo

6. Mimozmluvná zodpovednosť v bulharskom práve sa riadi ustanoveniami článkov 45 až 54 zakon za zadălženijata i dogovorite (zákon o záväzkových vzťahoch a zmluvách) [4] (ďalej len „ZZD“).

7. Článok 45 ZZD stanovuje:

„1. Každá osoba je povinná nahradiť škodu spôsobenú inému.

2. Vo všetkých prípadoch protiprávneho konania sa zavinenie predpokladá, pokiaľ sa nepreukáže opak.“

[3] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I) (Ú. v. EÚ L 177, 2008, s. 6, ďalej len „nariadenie Rím I“).

[4] DV č. 275 z 22. novembra 1950.

8. Článok 52 ZZD uvádza:

„Náhradu nemajetkovej ujmy určí súd v súlade so zásadou spravodlivo.“

C. Nemecké právo

9. Ustanovenie § 253 Bürgerliches Gesetzbuch (nemecký Občiansky zákonník, ďalej len „BGB“) v znení uplatniteľnom na konanie vo veci samej, pod názvom „Nemajetková ujma“ znie takto:

„1. Peňažnú náhradu nemajetkovej ujmy možno požadovať len v prípadoch stanovených zákonom.

2. Ak má byť poskytnutá náhrada škody z dôvodu ujmy na tele, zdraví, slobode alebo sexuálnom sebaurčení, možno spravodlivú náhradu v peniazoch požadovať aj z dôvodu ujmy, ktorá nie je majetkovou ujmou.“

10. Ustanovenie § 823 BGB s názvom „Povinnosť nahradiť škodu“ v odseku 1 stanovuje:

„Kto úmyselne alebo z nedbanlivosti protiprávne spôsobí inému ujmu na živote, tele, zdraví, slobode, majetku alebo akomkoľvek inom práve, je povinný nahradiť mu škodu, ktorá tým vznikla.“

11. Pod nadpisom „Právo na priamu žalobu“ § 115 Gesetz über den Versicherungsvertrag (zákon o poistnej zmluve) z 23. novembra 2007 [5], v znení uplatniteľnom na spor vo veci samej, v odseku 1 stanovuje:

„Tretia osoba môže uplatniť svoje právo na náhradu škody aj proti poistiteľovi,

(1) v prípade poistenia zodpovednosti za škodu, ktorého predmetom je splnenie povinnosti poistenia vyplývajúcej zo zákona o povinnom poistení …

…

Právo vyplýva zo záväzkov poistiteľa, ktoré vyplývajú z poistného vzťahu a v prípade neexistencie záväzku, z § 117 ods. 1 až 4. Poistiteľ musí vyplatiť náhradu škody v peniazoch. Poisťovateľ a poistník povinný nahradiť škodu sú zodpovední spoločne a nerozdielne.“

III. Skutkový stav, prejudiciálna otázka a konanie na Súdnom dvore

12. Dňa 27. júla 2014 zomrela dcéra E.N.I. a Y.K.I., žalobcov vo veci samej, bulharských štátnych príslušníkov, pri dopravnej nehode, ku ktorej došlo v Nemecku. Vinník nehody bol poistený na základe povinného poistenia zodpovednosti za škodu v HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG (ďalej len „HUK-COBURG“), poisťovni so sídlom v Nemecku.

[5] BGBl. 2007 I, s. 2631.

13. Žalobcovia vo veci samej podali 25. júla 2017 na Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto, Bulharsko) žalobu proti poisťovni HUK-COBURG, ktorou sa domáhali zaplatenia 250 000 bulharských leva (približne 125 000 eur) každému z nich ako náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej smrťou ich dcéry.

14. Dňa 27. septembra 2017 HUK-COBURG vyplatila každému z rodičov sumu 2 500 eur ako náhradu za ujmu spôsobenú smrťou ich dcéry.

15. Rozsudkom z 23. decembra 2019 Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto) čiastočne vyhovel žalobe, pričom priznal každému z rodičov náhradu škody vo výške 100 000 bulharských leva (približne 50 000 eur), od ktorej bola odpočítaná suma približne 2 500 eur, ktorú už vyplatil poisťovateľ.

16. Tento súd konštatoval, že rozhodným právom je nemecké právo občianskoprávnej zodpovednosti, ktoré stanovuje náhradu nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli nepriamo postihnuté obete, akými sú žalobcovia vo veci samej, len za výnimočných okolností, a to ak bolesť a utrpenie viedli k poškodeniu zdravia nepriamo postihnutej obete. Tento súd dospel k záveru, že bolesť a utrpenie rodičov sú dôvodom k priznaniu odškodnenia najmä z dôvodu vážneho emocionálneho šoku, ktorý mal za následok akútnu stresovú reakciu, a tiež preto, lebo približne rok po úmrtí dcéry trpeli depresívnymi náladami, nepokojom, napätím, emocionálnou nestabilitou, poruchami spánku, nechutenstvom a citovým odcudzením. Na odôvodnenie priznanej sumy Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto) uviedol, že v bulharskom práve podľa článku 52 ZZD, ako aj v nemeckom práve podľa § 253 ods. 2 BGB existuje zásada spravodlivej náhrady nemajetkovej ujmy. Kritériá na určenie odškodnenia týmito vnútroštátnymi zákonmi nie sú stanovené, vyplývajú však z judikatúry oboch štátov.

17. Sofijski apelativen săd (Odvolací súd Sofia, Bulharsko) zrušil rozsudok prvostupňového súdu. Tento súd zamietol žalobu rodičov v celom rozsahu, keďže sa domnieval, že nepreukázali, že by bolesť a utrpenie spôsobili patologické poškodenie ich zdravia, čo podľa uplatniteľného nemeckého práva predstavuje podmienku pre vznik nároku na náhradu nemajetkovej ujmy. Okrem toho rozhodol, že ich tvrdenie, podľa ktorého sa má článok 52 ZZD uplatniť podľa článku 16 nariadenia Rím II namiesto nemeckého práva určeného podľa článku 4 ods. 1 tohto nariadenia, je nedôvodné. Podľa tohto súdu sumy, ktoré už HUK-COBURG zaplatila, nie sú uznaním nárokov rodičov zo strany poisťovateľa. Rodičia nemajú nárok na túto sumu, ktorá z dôvodu svojej výšky zodpovedá „malej náhrade“ nemajetkovej ujmy stanovenej v § 253 ods. 2 BGB.

18. Rodičia podali proti tomuto rozsudku kasačnú sťažnosť na Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko), ktorý podal návrh na začatie prejudiciálneho konania.

19. Tento súd v prvom rade poznamenáva, že nemecká právna úprava uplatniteľná v prejednávanej veci na základe článku 4 nariadenia Rím II, konkrétne § 253 ods. 2 a § 823 ods. 1 BGB v spojení s § 115 ods. 1 prvým pododsekom bodom 1 zákona o poistnej zmluve, je totožná s právnou úpravou vo veci, v ktorej bol vydaný rozsudok HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung[6], ktorá sa týkala tej istej dopravnej nehody, o akú ide v prejednávanej veci.

[6] Rozsudok z 15. decembra 2022 (C-577/21, ďalej len „rozsudok HUK-COBURG I“, EU:C:2022:992).

20. Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd) ďalej uvádza, že Súdny dvor v tomto rozsudku na jednej strane konštatoval, že predmetná nemecká právna úprava patrí do vnútroštátneho hmotného práva občianskoprávnej zodpovednosti za škodu, na ktoré odkazuje smernica (EÚ) 2009/103[7], a stanovuje objektívne kritérium umožňujúce identifikovať nemajetkovú ujmu, ktorá môže viesť k odškodneniu blízkeho rodinného príslušníka obete dopravnej nehody. Na druhej strane Súdny dvor konštatoval, že smernica 2009/103 nebráni vnútroštátnej právnej úprave, ktorá stanovuje záväzné kritériá na určenie nemajetkovej ujmy, ktorú možno nahradiť.

21. Vnútroštátny súd napokon spresňuje, že na rozdiel od nemeckej právnej úpravy, o ktorú ide v prejednávanej veci, ktorá podmieňuje právo na náhradu nemajetkovej ujmy splnením troch podmienok, a to, že poškodený utrpel poškodenie svojho vlastného zdravia, že je blízkym rodinným príslušníkom priameho poškodeného a že existuje príčinná súvislosť medzi pochybením osoby zodpovednej za nehodu a týmto poškodením, článok 52 ZZD stanovuje, že náhradu nemajetkovej ujmy určí súd spravodlivo. Podľa neho zo záväznej judikatúry Vărchoven sad (Najvyšší súd, Bulharsko) a Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd) vyplýva, že v bulharskom práve je možné odškodniť všetky duševné bolesti a utrpenie rodiča z dôvodu úmrtia jeho dieťaťa v dôsledku dopravnej nehody spôsobenej protiprávnym konaním alebo nezavineným konaním s protiprávnym následkom bez toho, aby bolo potrebné, aby ujma nepriamo viedla k patologickému poškodeniu zdravia obete. Uvádza, že výška odškodnenia závisí od okolností prejednávanej veci, pričom obvyklá suma priznaná za nemajetkovú ujmu rodičovi za úmrtie dieťaťa pri dopravnej nehode, ku ktorej došlo v roku 2014, je približne 120 000 bulharských leva (približne 61 000 eur), zatiaľ čo maximálna suma priznaná podľa nemeckého práva je približne 5 000 eur. Podľa vnútroštátneho súdu, aj za predpokladu, že by sa námietka rodičov uznala za dôvodnú a predložili by dôkaz o patologickej ujme na zdraví, maximálna suma, ktorú by dostali zaplatenú by bola 5 000 eur.

22. Vnútroštátny súd s odkazom na rozsudok Da Silva Martins[8], v ktorom Súdny dvor konštatoval, že vnútroštátny súd musí na základe podrobnej analýzy určiť, či má vnútroštátne ustanovenie taký význam vo vnútroštátnom právnom poriadku, že odôvodňuje odchýlenie sa od rozhodného práva určeného podľa článku 4 nariadenia Rím II, sa pýta, či článok 52 ZZD možno považovať za takéto ustanovenie z dôvodu, že zásada spravodlivosti je základnou zásadou bulharského práva a je súčasťou verejného poriadku tohto štátu. Uvádza, že vnútroštátna judikatúra je v tejto otázke nejednotná.

23. Za týchto podmienok Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd) rozhodnutím zo 7. februára 2023, doručeným Súdnemu dvoru 15. februára 2023, rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku:

„Má sa článok 16 [nariadenia Rím II] vykladať v tom zmysle, že také ustanovenie vnútroštátneho práva, o aké ide v konaní vo veci samej, ktoré stanovuje uplatnenie základnej zásady práva členského štátu, akou je zásada spravodlivosti pri určovaní náhrady nemajetkovej ujmy v prípade úmrtia blízkych osôb v dôsledku protiprávneho konania alebo nezavineného konania s protiprávnym následkom, považovať za imperatívnu normu v zmysle tohto článku?“

24. Písomné pripomienky predložili Súdnemu dvoru žalovaná vo veci samej, česká a nemecká vláda, ako aj Európska komisia. Súdny dvor rozhodol, že v tejto veci nenariadi pojednávanie.

[7] Smernica Európskeho parlamentu a Rady zo 16. septembra 2009 o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel a o kontrole plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti (Ú. v. EÚ L 263, 2009, s. 11).

[8] Rozsudok z 31. januára 2019 (C-149/18, ďalej len „rozsudok Da Silva Martins“, EU:C:2019:84).

IV. Analýza

A. Úvodné poznámky

25. Skôr než preskúmam právny problém nastolený v prejudiciálnej otázke, považujem za relevantné uviesť nasledujúce spresnenia a úvahy, pokiaľ ide o kontext prejednávanej veci. Pripomínam však, že z ustálenej judikatúry vyplýva, že len vnútroštátny súd má právomoc zistiť a posúdiť skutkový stav veci, ktorú prejednáva. [9]

26. Pokiaľ ide v prvom rade o osobitosti prejednávanej veci, z návrhu na začatie prejudiciálneho konania vyplýva, že žaloba podaná žalobcami vo veci samej proti poisťovni HUK-COBURG, ktorou sa domáhajú náhrady nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli v dôsledku smrti svojej dcéry spôsobenej dopravnou nehodou, na základe povinného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel, sa týka tej istej dopravnej nehody, o akú išlo vo veci, v ktorej bol vydaný rozsudok HUK-COBURG I.

27. V uvedenej veci išlo o spor vo veci samej medzi, na jednej strane, dvoma deťmi toho istého priameho poškodeného, o akého ide v prejednávanej veci a, na druhej strane, HUK-COBURG vo veci náhrady, zo strany HUK-COBURG, nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli v dôsledku smrti svojej matky, z titulu povinného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel. Žalobu podali tieto deti, zastúpené svojím otcom. [10] Uplatniteľnými nemeckými právnymi predpismi (*lex causae*) v uvedenej veci podľa článku 4 nariadenia Rím II boli, rovnako ako v prejednávanej veci, § 253 ods. 2 a § 823 ods. 1 BGB v spojení s § 115 ods. 1 prvým pododsekom bodom 1 zákona o poistnej zmluve.

28. Pokiaľ ide v druhom rade o nemeckú právnu úpravu uplatniteľnú na základe článku 4 nariadenia Rím II, z informácií poskytnutých vnútroštátnym súdom, ktorý poukazuje na rozsudok HUK-COBURG I, vyplýva, že podmieňuje odškodnenie nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli nepriamo postihnuté obete dopravnej nehody splnením troch podmienok. [11] Pokiaľ ide o podmienku týkajúcu sa toho, že obeť utrpela poškodenie svojho vlastného zdravia, z tohto rozsudku vyplýva, že podľa nemeckého práva, ako ho vykladá Bundesgerichtshof (Spolkový súdny dvor, Nemecko), možno zásahy psychickej povahy považovať za poškodenie zdravia len vtedy, ak majú povahu *patologického stavu* a *idú nad rámec poškodení zdravia*, ktorým sú dotknuté osoby spravidla vystavené v prípade úmrtia alebo vážneho zranenia blízkeho rodinného príslušníka. [12]

29. Vnútroštátny súd uvádza, že bulharská právna úprava (*lex fori*) naopak stanovuje, že náhradu nemajetkovej ujmy určí *súd spravodlivo*. Tento súd spresňuje, že v bulharskom práve je možné odškodniť všetky duševné bolesti a utrpenie rodiča z dôvodu úmrtia jeho dieťaťa v dôsledku dopravnej nehody spôsobenej protiprávnym konaním alebo nezavineným konaním s protiprávnym následkom bez toho, aby bolo potrebné, aby ujma nepriamo viedla k patologickému poškodeniu zdravia obete. [13]

[9] Pozri najmä rozsudok z 20. októbra 2022, Ekofrukt (C-362/21, EU:C:2022:815, bod 26 a citovaná judikatúra).

[10] Z bodov 16 až 18 rozsudku HUK-COBURG I vyplýva, že otec, ktorý bol poistený v poisťovni HUK-COBURG na základe povinného poistenia zodpovednosti za škodu, spôsobil nehodu. Riadil totiž vozidlo pod vplyvom alkoholu, zatiaľ čo matka sedela na pravom prednom sedadle bez zapnutého bezpečnostného pásu.

[11] Pozri bod 21 vyššie.

[12] Rozsudok HUK-COBURG I (bod 46). Nemecký zákonodarca túto požiadavku odstránil prostredníctvom § 844 ods. 3 BGB; pozri BGBl 2017 I, s. 2421.

[13] Pozri bod 21 vyššie.

30. V tejto súvislosti musím poukázať na to, že vnútroštátny súd sa zrejme domnieva, že na rozdiel od bulharskej právnej úpravy nemecká právna úprava uplatniteľná na určenie náhrady nemajetkovej ujmy nie je založená na zásade spravodlivosti. [14] Hoci nie je úlohou Súdneho dvora vyjadrovať sa v rámci prejudiciálneho konania k výkladu vnútroštátnych ustanovení ani posudzovať, či je výklad, ktorý podáva vnútroštátny súd správny, [15] treba poznamenať, že na rozdiel od toho, čo tvrdia HUK-COBURG a Komisia, z § 253 ods. 2 BGB nevyplýva, že by toto ustanovenie bolo založené na zásade spravodlivosti, ale stanovuje len možnosť požadovať „spravodlivú náhradu“, čo prináleží overiť vnútroštátnemu súdu. [16]

31. V prejednávanej veci je však zrejmé, že uplatnenie nemeckej právnej úpravy podľa článku 4 nariadenia Rím II by viedlo k odlišnému výsledku, pokiaľ ide o výšku odškodnenia, keďže táto právna úprava podriaďuje náhradu nemajetkovej ujmy splnením podmienky, aby blízkym rodinným príslušníkom vznikla ujma na ich zdraví. [17] Ako totiž vyplýva z uznesenia vnútroštátneho súdu, rodičia priamo postihnutej obete takú ujmu nepreukázali a v dôsledku toho nemali nárok na takúto náhradu ujmy. [18]

32. V tejto súvislosti by som chcel zdôrazniť, že je samozrejmé, že samotná skutočnosť, že uplatnením *lex fori* sa vo výške náhrady ujmy dospelo k odlišnému riešeniu v porovnaní s riešením, ku ktorému by sa dospelo pri uplatnení *lex causae*, nestačí na vyvodenie záveru, že predmetné bulharské ustanovenie možno kvalifikovať ako „imperatívnu normu“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II, ak je uplatnenie *lex causae* zlučiteľné s hľadiskom spravodlivosti. Inak povedané, tento rozdiel sám osebe – teda skutočnosť, že výška náhrady ujmy utrpenej rodičmi je nižšia len z dôvodu, že ich dcéra zomrela pri nehode, ku ktorej došlo v Nemecku a nie v Bulharsku – neumožňuje dospieť k záveru o takejto kvalifikácii, pokiaľ by tento rozdiel nevyplýval najmä z ochrany základného práva, ktorá odôvodňuje potrebu uplatniť *lex fori*.

33. Okrem toho poznamenávam, že ako vyplýva z informácií poskytnutých vnútroštátnym súdom, judikatúra bulharských súdov nie je jednotná v tom, či článok 52 ZZD predstavuje imperatívnu normu v zmysle článku 16 nariadenia Rím II, ktorá by vo veci samej viedla k vylúčeniu nemeckého práva. K tomuto aspektu sa vrátim neskôr. [19]

34. Po tom, čo som uviedol, teraz analyzujem otázku položenú vnútroštátnym súdom.

B. O prejudiciálnej otázke

35. Svojou jedinou otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či za imperatívnu normu v zmysle článku 16 nariadenia Rím II možno považovať ustanovenie vnútroštátneho práva, ktoré stanovuje ako kritérium na určenie náhrady nemajetkovej ujmy, ktorá vznikla blízkym rodinným príslušníkom osoby usmrtenej v dôsledku dopravnej nehody, uplatnenie takej základnej zásady práva členského štátu, akou je zásada spravodlivosti.

[14] Pozri bod 21 vyššie.

[15] Pozri najmä rozsudok z 15. júna 2023, Bank M. (Dôsledky vyhlásenia zmluvy za neplatnú) (C-520/21, EU:C:2023:478, bod 52).

[16] Poznamenávam tiež, že z rozhodnutia vnútroštátneho súdu vyplýva, že pokiaľ ide o odôvodnenie sumy priznanej v prvostupňovom konaní, Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto) uviedol, že v bulharskom práve podľa článku 52 ZZD, ako aj v nemeckom práve podľa § 253 BGB existuje zásada spravodlivej náhrady nemajetkovej ujmy. Pozri bod 16 vyššie.

[17] Pozri body 9 a 21 vyššie.

[18] Pozri bod 17 vyššie.

[19] Pozri bod 65 vyššie.

36. HUK-COBURG, česká a nemecká vláda, ako aj Komisia sa domnievajú, že na prejudiciálnu otázku treba odpovedať záporne. HUK-COBURG najmä tvrdí, že uplatnenie ustanovenia vnútroštátneho práva určeného nariadením Rím II možno vylúčiť na základe článku 16 tohto nariadenia len vtedy, ak je toto uplatnenie zjavne nezlučiteľné s verejným poriadkom štátu konajúceho súdu. Nemecká vláda tvrdí, že vnútroštátne právo, ktoré stanovuje, že náhrada nemajetkovej ujmy sa určuje spravodlivo, v zásade nespĺňa podmienky uplatnenia tohto ustanovenia. Česká vláda zasa s odkazom na rozsudok Da Silva Martins tvrdí, že prístup, podľa ktorého by sa ustanovenie vnútroštátneho práva mohlo považovať za imperatívnu normu v zmysle článku 16 nariadenia Rím II len z dôvodu, že vychádza zo základných zásad tohto práva alebo na ne odkazuje, nezodpovedá výnimočnej povahe imperatívnych noriem a predstavuje jednoduchý spôsob ako obísť uplatnenie práva určeného týmto nariadením. Komisia uvádza, že určenie imperatívnej normy v zmysle článku 16 uvedeného nariadenia sa musí vykonať podľa kritérií stanovených Súdnym dvorom, najmä v rozsudkoch Unamar [20] a Da Silva Martins.

37. S cieľom poskytnúť užitočnú odpoveď na prejudiciálnu otázku uvediem, v prvom rade, niekoľko stručných úvah týkajúcich sa vzťahu medzi článkom 4 a článkom 16 nariadenia Rím II (časť 1). V druhom rade budem analyzovať judikatúru Súdneho dvora týkajúcu sa definície pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 tohto nariadenia (časť 2) a v treťom rade zdôrazním význam zohľadnenia dostatočne úzkych väzieb so štátom *lex fori* pri uplatňovaní tohto ustanovenia (časť 3) a následne, v štvrtom rade a nakoniec, určím kritériá umožňujúce kvalifikovať normy chrániace práva a slobody jednotlivcov ako „imperatívne normy“ v zmysle uvedeného ustanovenia (časť 4).

1. Stručné úvahy o vzťahu medzi článkom 4 a článkom 16 nariadenia Rím II

38. Na úvod pripomínam, že z jeho odôvodnenia 1 vyplýva, že nariadenie Rím II prispieva k udržiavaniu a rozvoju priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Na tento účel uvedené nariadenie stanovuje dve kolízne normy, konkrétne, na jednej strane, všeobecnú kolíznu normu upravenú v článku 4, [21] ktorý patrí do kapitoly II s názvom „Civilné delikty“, a na druhej strane, kolíznu normu ktorá zavádza autonómiu vôle upravenú v článku 14, ktorý sa nachádza v kapitole IV s názvom „Voľba rozhodného práva“. [22] Pokiaľ ide o toto prvé ustanovenie, poznamenávam, že formulácia všeobecnej kolíznej normy bola vedená požiadavkami právnej istoty a úmyslom nájsť kompromis medzi rôznorodými záujmami strán. [23] K týmto cieľom sa vrátim neskôr. [24]

39. Článok 16 nariadenia Rím II s názvom „Imperatívne normy“, ktorý patrí do kapitoly V s názvom „Spoločné pravidlá“, uvádza, že „žiadne ustanovenie tohto nariadenia neobmedzuje uplatňovanie ustanovení právneho poriadku konajúceho súdu v situácii, v ktorej je ich použitie povinné bez ohľadu na to, ktorý právny poriadok je inak rozhodným právom pre

[20] Rozsudok zo 17. októbra 2013 (C-184/12, ďalej len „rozsudok Unamar“, EU:C:2013:663).

[21] V tomto ohľade odôvodnenie 14 nariadenia Rím II uvádza, že „z tohto dôvodu toto nariadenie pri všeobecnom pravidle, ale aj pri osobitných pravidlách a v niektorých ustanoveniach obsahuje tzv. ‚únikovú klauzulu‘, ktorá umožňuje odchýliť sa od týchto pravidiel, ak je zo všetkých okolností prípadu zrejmé, že civilný delikt má zjavne užšiu väzbu s inou krajinou. Tento súbor pravidiel tak vytvára flexibilný rámec kolíznych noriem“. Pozri tiež poznámku pod čiarou 37 vyššie.

[22] Pokiaľ ide o článok 14 nariadenia Rím II, pozri PACUŁA, K.: *Wybór prawa a ochrona osób trzecich na tle rozporządzenia Rzym II*, Warszawa: Wolters Kluwer, 2024.

[23] Pozri návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky („Rím II“) [KOM(2003) 427 v konečnom znení], s. 12, ako aj odôvodnenie 16 nariadenia Rím II. Pozri najmä FRANCQ, S.: Le règlement Rome II concernant la loi applicable aux obligations non contractuelles. Entre droit communautaire et droit international privé. In: *Journal de droit européen*, 2008, s. 289 – 296.

[24] Pozri v tejto súvislosti bod 47 vyššie.

mimozmluvný záväzok“. Zatiaľ čo článok 4 uvedeného nariadenia označuje právny poriadok štátu, na území ktorého vznikla škoda (*lex loci damni*), článok 16 tohto nariadenia stanovuje výnimku z uplatňovania práva určeného touto kolíznou normou tak, že sa uplatní imperatívna norma právneho poriadku štátu konajúceho súdu. Táto výnimka z kolíznej normy má však výnimočnú povahu, z čoho vyplýva, že jej uplatnenie musí byť riadne odôvodnené „pričom rešpektovanie tejto výnimky je nevyhnutné na zachovanie politickej, sociálnej a ekonomickej organizácie“ [25].

40. V tomto rámci teda právna otázka nastolená v prejednávanej veci spočíva v tom, či je možné neuplatniť právnu úpravu inak uplatniteľnú podľa článku 4 nariadenia Rím II na mimozmluvný záväzok vyplývajúci zo skutočnosti zakladajúcej nárok na náhradu škody tak, aby sa v súlade s článkom 16 tohto nariadenia uplatnili ustanovenia práva štátu konajúceho súdu „v situácii, v ktorej je ich použitie povinné“.

41. Prepojenie týchto dvoch ustanovení prostredníctvom definície pojmu „imperatívne normy“ je predmetom ustálenej judikatúry Súdneho dvora počínajúcej rozsudkami Unamar, ERGO Insurance a Gjensidige Baltic [26], ako aj Da Silva Martins.

2. O judikatúre Súdneho dvora týkajúcej sa pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II

42. Vo veci, v ktorej bol vydaný rozsudok ERGO Insurance a Gjensidige Baltic sa vnútroštátne súdy najmä pýtali, ako treba vykladať nariadenia Rím I a Rím II na účely určenia právneho poriadku alebo právnych poriadkov uplatniteľných v rámci regresnej žaloby poistiteľa ťahača, ktorý odškodnil poškodeného pri dopravnej nehode spôsobenej vodičom uvedeného vozidla, voči poistiteľovi návesu, ktorý bol pri tejto dopravnej nehode ťahaný. V tejto súvislosti Súdny dvor pripomenul, že pokiaľ ide o oblasti pôsobnosti nariadení Rím I a Rím II, pojmy „zmluvný záväzok“ a „mimozmluvný záväzok“, ktoré sú v nich uvedené, sa majú vykladať nielen samostatne s odvolaním sa najmä na systém a ciele týchto nariadení ale tiež s prihliadnutím, ako to vyplýva z odôvodnenia 7 oboch nariadení, na *cieľ zlučiteľnosti* pri vzájomnom uplatňovaní týchto nariadení. [27]

[25] Pozri FRANCESCAKIS, P.: Quelques précisions sur les lois d'application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois. In: *Revue critique de droit international privé*, 1966, s. 1 a nasl. Pokiaľ ide o názor, ktorý je v rozpore s mechanizmom imperatívnych noriem, pozri najmä HEUZÉ, V.: Un avatar du pragmatisme juridique: la théorie des lois de police. In: *Revue critique de droit international privé*, č. 1, 2020, s. 31 – 60.

[26] Rozsudok z 21. januára 2016 (C-359/14 a C-475/14, ďalej len „rozsudok ERGO Insurance a Gjensidige Baltic“, EU:C:2016:40).

[27] Rozsudok ERGO Insurance a Gjensidige Baltic (bod 43). Odôvodnenie 7 nariadenia Rím II uvádza, že „vecná pôsobnosť a ustanovenia tohto nariadenia by mali byť zlučiteľné s nariadením Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (5) (Brusel I) [(Ú. v. ES L 12, 2001, s. 1, ďalej len‚nariadenie Brusel I‘)] a nástrojmi, ktoré sa zaoberajú rozhodným právom pre zmluvné záväzky“. Podľa môjho názoru odôvodnenie 7 nariadení Rím I a Rím II predstavujú základ koncepcie, podľa ktorej pojmy použité normotvorcom Únie na označenie pôsobnosti týchto dvoch nariadení, nariadenia Brusel I [nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 351, 2012, s. 1; ďalej len „nariadenie Brusel Ia)], ako aj ich ustanovenia by sa mali vykladať rovnakým spôsobom; pozri SZPUNAR, M.: Droit international privé de l'Union: cohérence des champs d'application et/ou des solutions? In: *Revue critique de droit international privé*, 2018, s. 573.

43. V rozsudku Da Silva Martins [28], v ktorom Súdny dvor po prvýkrát podal výklad článku 16 nariadenia Rím II, Súdny dvor v prvom rade, vychádzajúc z bodu 43 rozsudku ERGO Insurance a Gjensidige Baltic, rozhodol, že požiadavka koherencie pri uplatňovaní nariadení Rím I a Rím II, ktorá hovorí v prospech čo najväčšej miery harmonizácie výkladu pojmov obsiahnutých v týchto dvoch nariadeniach, *ktoré sú z funkčného hľadiska totožné*, vedie ku konštatovaniu, že bez ohľadu na to, že niektoré jazykové znenia nariadenia Rím II používajú inú terminológiu v porovnaní s nariadením Rím I, „imperatívne normy" v zmysle článku 16 nariadenia Rím II zodpovedajú definícii „imperatívnych noriem" v zmysle článku 9 nariadenia Rím I a výklad tohto posledného uvedeného pojmu, podaný Súdnym dvorom, teda platí aj pre výklad pojmu „imperatívne normy" v zmysle článku 16 nariadenia Rím II. [29] Pripomínam, že článok 9 ods. 1 nariadenia Rím I definuje imperatívne normy ako „normy, ktorých dodržiavanie pokladá krajina za rozhodujúce pre ochranu svojich verejných záujmov, ako je politické, sociálne alebo hospodárske zriadenie, až do takej miery, že vyžaduje ich uplatnenie v každej situácii, na ktorú sa norma vzťahuje, bez ohľadu na právo, ktoré je inak rozhodným pre zmluvu podľa tohto nariadenia." [30]

44. S poukazom na rozsudok Unamar [31] Súdny dvor v druhom rade pripomenul, že v kontexte Rímskeho dohovoru už zdôraznil, že výnimka týkajúca sa „imperatívnych noriem" v zmysle právnej úpravy dotknutého členského štátu sa musí vykladať reštriktívne. [32] Konkrétne, pokiaľ ide o tento výklad, Súdny dvor rozhodol, že s cieľom určiť „imperatívnu normu" v zmysle článku 16 nariadenia Rím II musí vnútroštátny súd na základe *podrobnej analýzy* znenia, všeobecnej systematiky, cieľov, ako aj okolností, za ktorých bolo toto ustanovenie prijaté, konštatovať, že je vo vnútroštátnom právnom poriadku natoľko dôležité, že odôvodňuje výnimku z uplatnenia rozhodného práva určeného podľa článku 4 tohto nariadenia. [33] Presnejšie vnútroštátny súd musí

[28] Vo veci, v ktorej bol vydaný tento rozsudok prebiehal spor vo veci samej medzi portugalskou obeťou a španielskou poisťovňou vo veci určenia rozhodného práva pre povinnosť nahradiť škodu spôsobenú dopravnou nehodou, ku ktorej došlo v Španielsku. Španielska právna úprava stanovovala premlčaciu dobu jedného roka, zatiaľ čo premlčacia doba stanovená portugalskou právnou úpravou bola tri roky. Vnútroštátny súd, ktorý podal návrh na začatie prejudiciálneho konania si želal najmä zistiť, či portugalská právna úprava „ktorá preberá do vnútroštátneho práva [smernicu 2009/103] a ktorá stanovuje, že právo štátu..., v ktorom došlo k nehode, sa nahradzuje portugalským právom, pokiaľ stanovuje väčší rozsah krytia' má povahu imperatívnej normy v zmysle článku 16 nariadenia Rím II". Rozsudok Da Silva Martins (bod 21).

[29] Rozsudok Da Silva Martins (bod 28). Neexistenciu definície pojmu „imperatívne normy" v nariadení Rím II možno nepochybne vysvetliť skutočnosťou, že znenie článku 16 tohto nariadenia sa opiera o článok 7 ods. 2 Dohovoru o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky otvoreného na podpis v Ríme 19. júna 1980 (Ú. v. EÚ C 169, 2005, s. 10, ďalej len „Rímsky dohovor"), pričom nariadenie Rím I bolo prijaté po nariadení Rím II. Táto medzera bola krátko nato vyplnená článkom 9 nariadenia Rím I; pozri v tejto súvislosti, HO-DAC, M.: L'arrêt da Silva Martins de la Cour de justice de l'Union européenne, expression des‚rapports de méthodes' dans l'ordre juridique européen. In: *Revue trimestrielle de droit européen*, č. 4, 2019, s. 869 – 882, najmä bod 10. Niektorí autori právnej vedy označili za „neobratný" výraz „dispositions impératives dérogatoires" použitý v článku 16 nariadenia Rím II vo francúzskej jazykovej verzii, namiesto klasického výrazu „lois de police" použitého v odôvodnení 32 tohto nariadenia; pozri FRANCQ, S., JAULT-SESEKE, F.: Les lois de police, une approche de droit comparé. In: CORNELOUP, S., JOUBERT, S. (ed.): *Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux*. Paris: Lexis Nexis Litec, 2011, s. 357 – 393, najmä s. 360.

[30] Ako som už uviedol vo svojich návrhoch predniesených vo veci Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, bod 71), táto definícia je inšpirovaná formuláciou uvedenou v rozsudku z 23. novembra 1999, Arblade a i. (C-369/96 a C-376/96, EU:C:1999:575, bod 30), v ktorom Súdny dvor odkazoval na ustanovenia belgického pracovného práva, ktoré sú v belgickom práve označované ako „imperatívne normy a normy bezpečnosti".

[31] Pozri bod 49 tohto rozsudku. Na pripomenutie, v uvedenom rozsudku Súdny dvor rozhodol, že článok 3 a článok 7 ods. 2 Rímskeho dohovoru a majú vykladať v tom zmysle, že súd, ktorý začal konanie so sídlom v inom členskom štáte môže odmietnuť uplatnenie zákona členského štátu Európskej únie, ktorý spĺňa podmienku minimálnej ochrany stanovenú smernicou Rady 86/653/EHS z 18. decembra 1986 o koordinácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa samostatných obchodných zástupcov (Ú. v. ES L 382, 1986, s. 17) zvoleného stranami zmluvy o obchodnom zastúpení v prospech *lex fori* z toho dôvodu, že v právnom poriadku tohto posledného uvedeného členského štátu majú pravidlá upravujúce situáciu nezávislých obchodných zástupcov kogentnú povahu, len ak súd, ktorý začal konanie po podrobnom skúmaní konštatuje, že v rámci tohto prebratia zákonodarca štátu miesta sídla súdu považoval za kľúčové v rámci dotknutého právneho poriadku priznať obchodnému zástupcovi *širšiu ochranu, ako je ochrana stanovená uvedenou smernicou*, pričom tento súd v tejto súvislosti musí zohľadniť povahu a predmet takýchto kogentných ustanovení (bod 52 a výrok).

[32] Rozsudok Da Silva Martins (bod 29).

[33] Rozsudok Da Silva Martins (bod 31).

zistiť *osobitne významné dôvody*, ako napríklad zjavný zásah do práva na účinný prostriedok nápravy a na účinnú súdnu ochranu, ktorý by vyplýval z uplatnenia práva určeného za rozhodné podľa článku 4 tohto nariadenia. [34]

45. V dôsledku toho Súdny dvor rozhodol, že také vnútroštátne ustanovenie, o aké išlo v uvedenej veci, ktoré stanovuje, že premlčacia doba na podanie žaloby o náhradu škody spôsobenú poistnou udalosťou je trojročná, sa nemôže považovať za imperatívnu normu v zmysle článku 16 nariadenia Rím II, pokiaľ súd, ktorému bola vec predložená, na základe podrobnej analýzy znenia, všeobecnej systematiky, cieľov, ako aj na základe okolností, za ktorých bolo toto ustanovenie prijaté, nekonštatuje, že je vo vnútroštátnom právnom poriadku natoľko dôležité, že odôvodňuje výnimku z uplatnenia rozhodného práva určeného podľa článku 4 tohto nariadenia. [35]

46. Po tomto pripomenutí považujem za dôležité uviesť, že vzhľadom na to, že, ako som už uviedol, uplatnenie imperatívnych noriem v zmysle článku 16 nariadenia Rím II má za následok vylúčenie uplatnenia práva, ktoré je rozhodným právom podľa tohto nariadenia tým, že sa odchyľuje od mechanizmu zavedeného kolíznymi normami, ktoré toto nariadenie upravuje, vnútroštátny súd môže použiť imperatívne normy v zmysle tohto ustanovenia len ako poslednú možnosť.

47. Súdny dvor totiž vo svojej judikatúre potvrdil, že ako vyplýva z odôvodnení 6 [36], 14 [37] a 16 [38], cieľ sledovaný nariadením Rím II spočíva okrem iného vo vytvorení *istoty, pokiaľ ide o rozhodné právo*, bez ohľadu na krajinu, v ktorej bola podaná žaloba, ako aj v zlepšení *predvídateľnosti súdnych rozhodnutí* a zabezpečení primeranej rovnováhy medzi záujmami osoby, voči ktorej je vznesený nárok na náhradu škody a záujmami poškodenej osoby. [39]

48. Podľa môjho názoru Súdny dvor vo svojej judikatúre týkajúcej sa definície pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II implicitne pripustil, že označenie vnútroštátneho ustanovenia za „imperatívnu normu“ v zmysle tohto ustanovenia nemôže byť automatickým úkonom ale vyžaduje si *posúdenie okolností prejednávanej veci*, ktoré vedú k tomu, že uplatnenie právneho poriadku štátu konajúceho súdu sa považuje za nevyhnutné na ochranu verejných záujmov štátu. [40]

49. V tejto súvislosti musí nielen z podrobnej analýzy vyplývať, že uplatnenie imperatívnych noriem je v právnom poriadku štátu konajúceho súdu nevyhnutné, ale je tiež potrebné, aby takéto uplatnenie bolo *najúčinnejším prostriedkom na dosiahnutie sledovaného cieľa*, ktorým je ochrana štátneho záujmu. Ak to tak nie je a pokiaľ môžu byť verejné záujmy štátu tiež chránené,

[34] Rozsudok Da Silva Martins (bod 34).

[35] Rozsudok Da Silva Martins (bod 35 a výrok).

[36] Odôvodnenie 6 nariadenia Rím II stanovuje, že „riadne fungovanie vnútorného trhu vyžaduje v záujme predvídateľnosti výsledku sporov istoty, pokiaľ ide o rozhodné právo a voľný pohyb súdnych rozhodnutí, aby kolízne normy v členských štátoch určovali použitie rovnakého vnútroštátneho právneho poriadku bez ohľadu na to, súd ktorej krajiny vo veci koná“.

[37] Odôvodnenie 14 nariadenia Rím II stanovuje, že „požiadavka právnej istoty a potreba nastolenia spravodlivosti v jednotlivých prípadoch sú základnými prvkami priestoru spravodlivosti“. Pozri tiež poznámku pod čiarou 21 vyššie.

[38] Odôvodenie 16 nariadenie Rím II uvádza, že „jednotné pravidlá by mali zvýšiť predvídateľnosť súdnych rozhodnutí a zabezpečiť primeranú rovnováhu medzi záujmami osoby, o ktorej sa tvrdí, že je zodpovedná, a záujmami poškodenej osoby. Väzba s krajinou, na území ktorej vznikla priama škoda *(lex loci damni)*, vytvára spravodlivú rovnováhu medzi záujmami osoby, o ktorej sa tvrdí, že je zodpovedná, a poškodenej osoby a tiež zohľadňuje moderný prístup k občianskoprávnej zodpovednosti a vývoj systémov objektívnej zodpovednosti“.

[39] Rozsudky z 10. decembra 2015, Lazar (C-350/14, EU:C:2015:802, bod 29), a zo 17. mája 2023, Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions (FGTI) (C-264/22, EU:C:2023:417, bod 30).

[40] O tom, aký význam má pre konajúci súd posúdenie okolností prípadu, pozri moje návrhy prednesené vo veci Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, bod 72).

či dokonca lepšie chránené, uplatnením práva všeobecne uplatniteľného na mimozmluvné záväzky podľa článku 4 nariadenia Rím II, vnútroštátny súd by sa mal zdržať uplatnenia odchylného mechanizmu stanoveného v článku 16 tohto nariadenia. [41]

50. Okrem toho poukazujem na dôležitý aspekt pre uplatnenie článku 16 nariadenia Rím II, ktorý jasne nevyplýva z judikatúry Súdneho dvora, a to význam existencie dostatočne úzkej väzby so štátom *lex fori*. Niektoré pravidlá totiž nemožno *a priori* kvalifikovať ako „imperatívne normy“, keďže táto kvalifikácia závisí v určitých prípadoch od skutkových okolností, z ktorých vyplývajú dostatočne úzke väzby so štátom konajúceho súdu.

3. O existencii dostatočne úzkych väzieb so štátom lex fori

51. Ako je známe, zo znenia článku 16 nariadenia Rím II vyplýva, že normotvorca Únie neuviedol iné podmienky, ktoré by museli byť splnené na to, aby súd konajúci vo veci mohol uplatniť imperatívne normy právneho poriadku konajúceho súdu odchylne od právneho poriadku, ktorý sa má uplatniť vo všeobecnosti. Konkrétne, nezmieňuje nevyhnutnosť preukazovať, že predmetná situácia vykazuje úzku väzbu so štátom konajúceho súdu, teda väzbu, ktorá by odôvodnila výnimočné uplatnenie týchto ustanovení. [42] Ako však zdôraznili niektorí autori právnej vedy, toto mlčanie nemožno vykladať tak, že by znamenalo, že imperatívne normy by bolo možné uplatniť bez zohľadnenia požiadavky úzkej väzby so štátom *lex fori*. [43]

52. Vzhľadom na skutočnosť, že uplatnenie imperatívnych noriem predstavuje odchýlku od uplatnenia právneho poriadku vo všeobecnosti uplatniteľného v súlade s nariadením Rím II, tieto ustanovenia totiž nemožno použiť automaticky a vnútroštátny súd musí najskôr overiť, či má situácia v prejednávanej veci úzke väzby so štátom konajúceho súdu. [44] Inými slovami, a najmä pokiaľ ide o ustanovenia, ktoré nechránia výlučne verejný záujem alebo záujem štátu, súd sa môže uchýliť k uplatneniu článku 16 tohto nariadenia len keď členský štát konajúceho súdu môže odôvodniť prevažujúci záujem na úprave tejto situácie. [45]

53. Okrem toho požiadavka úzkej väzby umožňuje bojovať proti tzv. forum shopping. Tento jav sa môže prejaviť najmä za okolností, o ktoré išlo vo veci, v ktorej bol vydaný rozsudok Inkreal [46].

[41] BONOMI, A.: Article 9. In: MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. (ed.): *Commentary on the Rome I Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2017, zv. 22, s. 599 – 629, najmä s. 626, bod 85.

[42] Pozri bod 39 vyššie.

[43] WAUTELET, P.: Article 16. In: MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. (ed.): *Commentary on the Rome II Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2019, zv. 3, a. 549 – 566, najmä body 48 a 49.

[44] Pozri bod 48 vyššie.

[45] O úlohe blízkosti pri uplatňovaní imperatívnych noriem a k judikatúre, ktorá je tam citovaná, pozri NUYTS, A.: L'application des lois de police dans l'espace (éflexions au départ du droit belge de la distribution commerciale et du droit communautaire). In: *Revue critique de droit international privé*, 1999, s. 50; BONOMI, A.: Overriding Mandatory Provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts. In: *Yearbook of Private International Law*, zv. X, SELP, 2008, s. 291 a nasl. a PACUŁA, K.: Przepisy wymuszające swoje zastosowanie jako instrument ochrony‚strony słabszej' umowy ubezpieczenia. In: *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, zv. 15, 2014, s. 38 a nasl.

[46] Pokiaľ ide o otázku, či existencia doložky o voľbe právomoci je sama osebe cudzím prvkom postačujúcim na uplatnenie článku 25 ods. 1 nariadenia Brusel Ia o voľbe právomoci, pozri rozsudok z 8. februára 2024, Inkreal (C-566/22, EU:C:2024:123, bod 39 a výrok). V tomto rozsudku Súdny dvor dospel k záveru, že článok 25 ods. 1 nariadenia Brusel Ia sa vzťahuje na dohodu o voľbe právomoci, ktorou sa zmluvné strany usadené v tom istom členskom štáte dohodli, že na rozhodovanie sporov vzniknutých z ich zmluvy majú právomoc súdy iného členského štátu, aj keď uvedená zmluva nemá žiadnu inú väzbu s týmto iným členským štátom.

54. Z toho vyplýva, že nie je možné *in abstracto* označiť pravidlá ako „imperatívne normy“ rovnako ako ani *in abstracto* uviesť, či sa v prejednávanej veci treba uchýliť k uplatneniu článku 16 nariadenia Rím II. Konkrétne, na účely uplatnenia tohto ustanovenia musí zo všetkých okolností vyplývať, že predmetná situácia vykazuje dostatočne úzke väzby so štátom *lex fori*.

55. Vzhľadom na to musím ešte objasniť kritériá, ktoré umožňujú označiť normy chrániace individuálne práva za „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II v spojení s odôvodnením 32 tohto nariadenia.

4. O kritériách umožňujúcich označiť normy chrániace práva a slobody jednotlivcov ako „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II

56. V prvom rade uvádzam, že vymedzenie pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II, ako vyplýva z definície pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 9 nariadenia Rím I a vyššie uvedenej konsolidovanej judikatúry Súdneho dvora,[47] treba vykladať v spojení s odôvodnením 32 nariadenia Rím II. Toto odôvodnenie najmä uvádza, že „verejný záujem odôvodňuje, aby v mimoriadnych prípadoch súdy členských štátov mohli uplatniť výnimky založené na verejnom poriadku a imperatívnych normách“[48].

57. Z výkladu tejto judikatúry v spojení s výkladom odôvodnenia 32 nariadenia Rím II podľa môjho názoru vyplýva, že súdy členských štátov môžu použiť odchylný mechanizmus podľa článku 16 tohto nariadenia za „výnimočných okolností“, ak považujú uplatnenie *lex fori* „za rozhodujúce“ na základe „dôvodov verejného záujmu“. Inak povedené, dôvody verejného záujmu podmieňujú uplatnenie ustanovení *lex fori*, „ktorých dodržiavanie poklad[ajú]… za rozhodujúce“ vnútroštátne súdy. Konkrétne odôvodnenie 32 uvedeného nariadenia uvádza, že „uplatnenie niektorého ustanovenia právneho poriadku štátu určeného podľa tohto nariadenia, ktoré by malo za následok spôsobenie priznania nekompenzačnej exemplárnej alebo represívnej náhrady škody, možno v závislosti od okolností prípadu a právneho poriadku členského štátu súdu konajúceho vo veci považovať za uplatnenie v rozpore s verejným poriadkom (ordre public) štátu konajúceho súdu“.

58. V druhom rade uvádzam, že ochrana zamýšľaná článkom 16 nariadenia Rím II sa automaticky netýka všetkých verejných záujmov štátu. Na to, aby patrili do rozsahu pôsobnosti tohto ustanovenia musia byť tieto záujmy tak dôležité, že ovplyvňujú najmä politické, sociálne alebo hospodárske zriadenie dotknutého členského štátu.[49] Je teda dôležité určiť, či sa má v rámci odôvodnenia 32 tohto nariadenia odkaz normotvorcu Únie na ciele verejného záujmu vykladať *stricto sensu* alebo či sa môže vzťahovať aj na vnútroštátne právne predpisy, ktoré chránia individuálne záujmy. Táto otázka je predmetom živej debaty autorov právnej vedy, keďže nie je jednoduché rozoznať hranicu medzi ochranou kolektívnych záujmov a ochranou individuálnych záujmov.[50] Objasnenie tejto hranice by predstavovalo rozhodujúci príspevok k autonómnemu

[47] Pozri bod 38 a nasl. vyššie.

[48] Pozri tiež odôvodnenie 37 nariadenia Rím I. O úzkom vzájomnom prepojení medzi imperatívnymi normami a „ochranou verejného poriadku“, pozri moje návrhy prednesené vo veci Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, bod 68 a nasl.).

[49] BONOMI, A.: Article 9. In: *Commentary on the Rome I Regulation*, c. d., s. 626, bod 84.

[50] Pokiaľ ide o akademickú diskusiu o výklade odôvodnenia 32 nariadenia Rím II, pozri najmä WAUTELET, P.: Article 16. In: *Commentary on the Rome II Regulation*, c. d., s. 554, bod 15; FRANCQ, S., JAULT-SESEKE, F.: Les lois de police, une approche de droit comparé. In: *Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux*, c. d., s. 360 – 371, a PAILLER, L.: Conflit de lois: CJUE, 6e ch., 31 janv. 2019, aff. C-149/18, Agostinho da Silva Martins c/ Dekra Claims Services Portugal SA. In: *Journal du droit international (Clunet)*, č. 3, 2019, s. 890 – 894.

výkladu pojmu „imperatívne normy“ v zmysle článku 16 uvedeného nariadenia. Možnosť chrániť aj individuálne záujmy by sa totiž mala zohľadniť v rámci výkladu článku 16 toho istého nariadenia vo svetle odôvodnenia 32 tohto nariadenia.

59. V prospech tohto výkladu podľa môjho názoru svedčia dve tvrdenia.

60. Prvé tvrdenie súvisí so vzájomným pôsobením medzi kolektívnymi záujmami a individuálnymi záujmami. V oblasti mimozmluvnej zodpovednosti by tak pravidlá, ktoré zavádza členský štát s cieľom chrániť určitú kategóriu poškodených osôb tým, že najmä zmenia dôkazné bremeno alebo stanovia minimálnu úroveň náhrady škody mohli mať za hlavný cieľ obnoviť rovnováhu medzi konkurenčnými záujmami súkromných subjektov. Nepriamo by tak vlastne mohli prispieť aj k ochrane sociálneho a hospodárskeho poriadku členského štátu znížením vplyvu škodových udalostí na verejné zdroje. [51]

61. Druhé tvrdenie v tom istom zmysle spočíva v konštatovaní, že odôvodnenie 32 nariadenia Rím II uvádza najmä ustanovenia týkajúce sa určenia hodnoty náhrady, čo v dôsledku toho zahŕňa možnosť, že táto náhrada sa bude platiť medzi určitými kategóriami fyzických osôb. V tejto súvislosti musím spresniť, že hoci toto odôvodnenie uvádza, že uplatnenie takýchto ustanovení možno považovať za uplatnenie „v rozpore s verejným poriadkom (ordre public) štátu konajúceho súdu“ bez toho, aby sa spomínal aj mechanizmus imperatívnych noriem, podľa môjho názoru to isté platí, pokiaľ ide o tento posledný uvedený mechanizmus.

62. Za týchto okolností sa domnievam, že ustanovenia, ktorých cieľom je predovšetkým ochrana práv a slobôd jednotlivcov možno kvalifikovať ako „imperatívne“ v zmysle článku 16 nariadenia Rím II vtedy, ak je okrem skutočnosti, že tieto ustanovenia zosúlaďujú individuálne záujmy, preukázaná *existencia dostatočnej súvislosti s verejnými záujmami, ktoré sa považujú za zásadné v rámci právneho poriadku dotknutého štátu*.

63. V tejto súvislosti považujem v treťom rade za dôležité uviesť, podobne ako nemecká vláda, že osobitná ochrana priznaná imperatívnou normou by sa mala javiť ako nevyhnutné vyjadrenie základných právnych zásad.

64. Je určite pravda, že pravidlám stanoveným štátmi na ochranu určitých kategórií individuálnych práv, ako je právo na náhradu škody pre obete trestných činov alebo dopravných nehôd, by sa v rámci daného vnútroštátneho právneho poriadku mohol pripisovať taký význam, že by sa považovali za základné právne zásady, ktorých súčasťou by bola aj zásada spravodlivosti.

65. V prejednávanej veci vnútroštátny súd uvádza, že zásada spravodlivého odškodnenia stanovená v článku 52 ZZD predstavuje základnú zásadu bulharského práva, pričom zásada spravodlivosti je súčasťou verejného poriadku štátu. Ako som však už uviedol, tento súd konštatoval, že judikatúra bulharských súdov nie je jednotná v otázke, či článok 52 ZZD, z ktorého vyplýva, že predmetom takejto náhrady môže byť nielen utrpenie, ktoré spôsobilo patologickú ujmu, ale každé utrpenie, predstavuje imperatívnu normu v zmysle článku 16 nariadenia Rím II, čo by v spore vo veci samej viedlo k vylúčeniu nemeckého práva. [52] Okolnosť, že táto judikatúra bulharských súdov je, ako uvádza vnútroštátny súd, nejednotná, ma na prvý pohľad vedie k pochybnostiam o tom, že zásada spravodlivosti je základnou zásadou bulharského právneho poriadku. Je však úlohou tohto súdu, aby to overil.

[51] WAUTELET, P.: Article 16. In: *Commentary on the Rome II Regulation*, c. d., s. 554, body 15 a 16.

[52] Pozri bod 33 vyššie.

66. V každom prípade musím vo štvrtom a poslednom rade zdôrazniť, že v rámci uplatnenia článku 16 nariadenia Rím II v spojení s odôvodnením 32 tohto nariadenia sa možnosť uchýliť k použitiu imperatívnych noriem s cieľom chrániť tak kolektívne, ako aj individuálne záujmy musí dať do vzťahu s hmotným právom Únie, ktoré môže byť rozhodným právom podľa článku 4 tohto nariadenia.

67. V rozsudku HUK-COBURG I Súdny dvor konštatoval, že smernica 2009/103 v zásade nebráni vnútroštátnej právnej úprave, ktorá stanovuje záväzné kritériá na určenie nemajetkovej ujmy, ktorá môže byť nahradená. Rozhodol teda, že táto smernica nebráni vnútroštátnej právnej úprave, ktorá podriaďuje odškodnenie za nemajetkovú ujmu, ktorú utrpeli blízki rodinní príslušníci obetí dopravných nehôd, *zo strany poistiteľa zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel* podmienke, že táto ujma viedla k patologickému poškodeniu zdravia týchto blízkych rodinných príslušníkov.[53] V dôsledku toho Súdny dvor rozhodol, že vnútroštátna právna úprava uplatniteľná na základe článku 4 nariadenia Rím II, ktorá je vnútroštátnym ustanovením preberajúcim do vnútroštátneho práva smernicu 2009/103,[54] je v súlade s touto smernicou pod podmienkou, že stanovuje spravodlivé kritérium odškodnenia nemajetkovej ujmy.

68. Za týchto okolností, keď smernica 2009/103 stanovuje minimálne sumy krytia povinným poistením, zohľadnenie *lex fori*, najmä v prípade, keď stanovuje vyššie sumy poistného krytia, prichádza do úvahy len vtedy, ak ochrana, ktorá sa považuje za rozhodujúcu pre ochranu verejných záujmov štátu konajúceho súdu v zmysle článku 16 nariadenia Rím II sa v právnom poriadku tohto štátu považuje *za prekračujúcu minimálne štandardy zabezpečené právom Únie*, nezávisle od toho, čo stanovuje právna úprava iných členských štátov.

69. Ako však tiež vyplýva z rozsudku HUK-COBURG I, povinnosť poistného krytia zodpovednosti za škodu spôsobenú tretím osobám motorovými vozidlami sa odlišuje od rozsahu náhrady tejto škody z dôvodu zodpovednosti poistenej osoby za škodu. Zatiaľ čo tá prvá je totiž definovaná a zabezpečená právnou úpravou Únie, tá druhá je v zásade upravená vnútroštátnym právom. Súdny dvor spresnil, že z cieľa smernice 2009/103 a z jej znenia totiž vyplýva, že táto smernica podobne ako smernice, ktoré kodifikovala, nemá za cieľ harmonizáciu režimov zodpovednosti za škodu v členských štátoch a že podľa súčasného stavu práva Únie sú členské štáty stále oprávnené upraviť režim zodpovednosti za škodu, ktorý sa uplatňuje na nehody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel.[55] V dôsledku toho, a predovšetkým vzhľadom na článok 1 bod 2 smernice 2009/103, Súdny dvor dospel k záveru, že pri súčasnom stave právneho poriadku Únie môžu členské štáty v zásade slobodne určiť, najmä ktoré škody spôsobené motorovými vozidlami musia byť povinne nahradené, rozsah práva na náhradu škody a osoby, ktoré naň majú mať nárok.[56]

[53] Rozsudok HUK-COBURG I (bod 51 a výrok).

[54] Ako som už uviedol, vnútroštátna právna úprava, o ktorú išlo v tomto prípade, bola rovnaká ako právna úprava v prejednávanej veci.

[55] Rozsudok HUK-COBURG I (body 35 a 36). Najmä z bodu 48 tohto rozsudku vyplýva, že smernica 2009/103 neukladá členským štátom povinnosť zvoliť si režim zodpovednosti za škodu, najmä na určenie rozsahu práva poškodeného na náhradu škody na základe zodpovednosti poisteného za škodu.

[56] Rozsudok HUK-COBURG I (bod 37).

70. V prejednávanej veci právo, ktoré je uplatniteľné podľa článku 4 nariadenia Rím II a ktoré by sa nemalo uplatniť v prospech práva štátu konajúceho súdu, uplatniteľného podľa článku 16 tohto nariadenia, patrí do hmotného práva zodpovednosti za škodu, na ktoré odkazuje smernica 2009/103. [57]

V. Návrh

71. Vzhľadom na vyššie uvedené úvahy navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálnu otázku, ktorú položil Vărchoven kasacionen săd (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko), takto:

Článok 16 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky („Rím II“)

sa má vykladať v tom zmysle, že:

bráni tomu, aby také vnútroštátne ustanovenie, o aké ide vo veci samej, ktoré ako kritérium na určenie náhrady nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli blízki rodinní príslušníci osoby, ktorá zomrela pri dopravnej nehode, predpisuje uplatnenie takej základnej zásady práva členského štátu ako je zásada spravodlivosti mohlo považovať za imperatívnu normu v zmysle tohto článku, ibaže konajúci súd, na základe existencie dostatočne úzkej väzby so štátom konajúceho súdu a podrobnej analýzy znenia, všeobecnej štruktúry, cieľov, ako aj kontextu prijatia tohto ustanovenia, konštatuje, že má taký význam vo vnútroštátnom právnom poriadku, že odôvodňuje odchýlenie sa od rozhodného práva určeného podľa článku 4 tohto nariadenia.

[57] V hypotetickom prípade, že na uplatniteľnú právnu úpravu podľa článku 4 nariadenia Rím II sa vzťahuje smernica 2009/103, treba na účely vylúčenia jej uplatnenia v prospech *lex fori* z dôvodu založeného na kogentnej povahe jeho ustanovení v právnom poriadku konajúceho súdu, na základe podrobného posúdenia týchto ustanovení, konštatovať, že v rámci prebratia smernice 2009/103 zákonodarca štátu konajúceho súdu považoval za rozhodujúce, v rámci svojho právneho poriadku, poskytnúť blízkym rodinným príslušníkom obete dopravnej nehody „širšiu ochranu, ako je ochrana stanovená [touto] smernicou, pričom tento súd v tejto súvislosti musí zohľadniť povahu a predmet takýchto [ustanovení, ktoré sa považujú za kogentné]“. Pozri v tomto zmysle rozsudky Unamar (body 50 až 52) a Da Silva Martins (bod 30).